

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Blanka Prokopová

Pastorace Romů, srovnání v ČR a v SR

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf

2011

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité
informační zdroje jsem uvedla v seznamu pramenů a literatury.*

.....

Podpis autora práce

Děkuji ThLic. Michalovi Umlafovi za odborné vedení mé bakalářské práce, za vstřícnost, trpělivost, cenné rady, podněty a připomínky.

Obsah:

Úvod	5
1 Charakteristika Romů	7
1.1 Pojmenování, historie	7
1.2 Jazyk	8
1.3 Rodina, výchova	9
1.4 Náboženství, rodinné obřady	10
1.5 Hygiena, zdraví, bydlení	12
1.6 Vzdělání	13
1.7 Zvyky, zvláštnosti, zajímavosti	13
1.8 Romství	15
2 Pastorace a její vztah k sociální práci	18
3 Romská situace na Slovensku	21
3.1 Romové žijící v Toporci	22
3.2 Romové žijící v Lomničke	24
3.3 Romové žijící v Bardějově na Poštárce	26
4 Romská situace v ČR	29
4.1 Romové žijící v Brně	29
4.2 Romové žijící v Ostravě	31
5 Srovnání dle zvolených kritérií	34
5.1 Srovnání vybraných lokalit	34
5.2 Personální obsazení, víra pracovníků	35
5.3 Služby, činnosti, které lokality nabízejí	35
5.4 Roky odpracované práce, první výsledky	36
Závěr	38
Vysvětlivky	40
Seznam pramenů a literatury	41

Úvod

Cílem předkládané práce je popsat a podle zvolených srovnávacích kritérií zhodnotit pastorační zkušenosti v romských komunitách ČR a SR. Popsat pastorační praxi, která funguje lépe v SR a zjistit metody jejich využití v ČR.

Předmětem práce je pastorece Romů. V první kapitole stručně popíši životní styl Romů, v druhé kapitole vysvětlím, co vše se ukrývá pod pojmem pastorece. Myslím, že pochopení romské mentality je pro práci s nimi velmi důležité. Za Romy lze považovat dle našich zákonů jen ty osoby, které se k romské národnosti hlásí. Já v této práci budu slovem Romové označovat celou skupinu lidí, kterou romská komunita za Romy přijímá a většinová společnost za Romy považuje. Ve třetí a čtvrté kapitole popíši české a slovenské lokality, kde žijí Romové, a kde se s nimi několik let intenzivně pracuje. V poslední kapitole srovnám pastorační práci, s kterou jsem se tam při svých návštěvách setkala a na závěr zkusím vyzdvihnout to, co by se dalo aplikovat v naší zemi nebo opačně. Kritéria, dle kterých budu srovnávat, jsou rozdílnost lokalit, personální obsazení, pracovníci věřící či nevěřící, kolik let se na daném místě pracuje, služby a činnosti, které se na daném místě poskytují.

Lokality jsem si vybrala sama. Na Slovensku jsem se rozhodovala mezi pěti místy, zvítězila nakonec ta, na která jezdím nejčastěji a která znám nejvíce. Každé místo je jiné, stejná je jen snad skladba obyvatel a někdo z pracovníků je duchovní. Lomnička je romská obec, která je vzdálená několik kilometrů od města, s Romy tam pracují kněží a řeholní sestry. Toporec je obec, ke které patří nedaleká kolonie Lengrup, kde žijí jenom Romové a s místními lidmi pracují kněží. A posledním slovenským místem je město Bardejov, kde Romové žijí převážně na jeho okraji a pracují s nimi Salesiáni a jedna řádová sestra. V naší zemi jsem chtěla alespoň jedno místo hodně podobné se slovenskou lokalitou, proto jsem zvolila Ostravu, kde s Romy pracují dlouhodobě salesiáni a jako druhé místo Brno – Zábrdovice, kde se nachází středisko Dětský dům Zábrdovice, který provozuje Petrov, občanské sdružení pro práci s dětmi a mládeží brněnské diecéze.

V práci vycházím z vlastního pozorování a dotazování, ústního podání místních lidí nebo těch, co s nimi pracují. Nic nemám kvantitativně podloženo. Informace, které jsem získala při návštěvách vybraných lokalit, jsem použila i pro absolventskou práci,

vydanou v roce 2011. V této práci čerpám i z absolventské práce. Ze slovenštiny jsem si vše překládala do češtiny sama.

Mezi Romy pracuji skoro čtrnáct let, začínala jsem jako dobrovolník v jednom menším městě a později tak i v Brně, nyní čtvrtým rokem s nimi pracuji jako zaměstnanec brněnského biskupství. Na Slovensko jezdím od roku 2000.

1 Charakteristika Romů

1.1 Pojmenování, historie

Slovo Cigáni pochází z řeckého slova *atsingani*, které označovalo příslušníky frýgijské sekty. Romové se jim některými svými magickými praktikami podobali. Romy toto pojmenování většinou uráží. (Rous, 1997) V naší republice je několik romských skupin. Dělí se na: čeští Romové, slovenští Romové, Sintí (skupina německých Romů), maďarští, Olaští Romové. V jiných zemích si říkají různě: Kale, Manuša, Roma, Gypsy. (Fraser, 1995)

Slovo Rom je romsky označení etnického původu nebo znamená i označení ženatého muže romského původu. (Rous, 1997) Slovo Gadžo je označení pro jakéhokoliv člověka neromského původu, ale také znamená nevzdělaný, hloupý.

Původní zemí Romů je Indie, stát Rádžasthán. Jejich předkové patřili k nejnižším kastám, které tehdejší majoritní společnost označovala Domové. Indii opouštěli v několika migračních vlnách v období od 3. - 5. do 9. - 10. stol. Příčin odchodu z Indie bylo několik, patří mezi ně hladomory, arabské vpády, přelidnění, ... Na území Evropy vstupovali ve dvou proudech. Jeden proud směřoval do jihovýchodní až střední Evropy přes Blízký Východ, druhý šel podél severoafrického pobřeží do západní Evropy. Cestou se zdrželi v Persii, v Malé Asii, Řecku. Ve 13. století Romové přišli do střední Evropy, na naše území o jedno století později. (Nečas, 2002, Rous, 1997, Davidová, 1995, Balabánová, 2003)

Romové byli od majoritní společnosti odlišní a to nejen etnicky. Nebyli považováni za rovnocenné příslušníky žádného státu, kudy putovali. Na našem území byli často vyháněni, pronásledováni. V období vlády Marie Terezie a Josefa II začala násilná asimilace (usazení Romů, převýchova dětí v neromských rodinách, potlačení jejich jazyka a specifiky, ...). Perzekuční zákon č. 117/1927 omezil potulný život a po roce 1958 byl zákaz kočování. Během druhé světové války v koncentračním táboře zahynulo zhruba půl milionu evropských Romů. (Davidová, 1995, Fraser, 1995)

1.2 Jazyk

Romština, romský jazyk je indoevropský jazyk. Slovní zásobu lze rozdělit do tří skupin. První tvoří slova z hindštiny (panč = pět), další jsou slova převzatá z jazyků zemí, kde se Romové dříve zdrželi (vudar – dveře) a třetí jsou slova přejatá ze zemí, kde žijí (učitelis – učitel). (Davidová, 1995)

U nás a na Slovensku používají Romové několik dialektů romštiny. Nejrozšířenější je východoslovenský, tím „hovoří téměř 80 procent Romů.“ (Davidová, 1995, s. 18) Dalšími dialekty jsou západoslovenský, středoslovenský, maďarský, dialekt rumunských Romů, dialekt českých a moravských Romů, dialekt Sintů, dialekt olašských Romů. (Davidová, 1995)

Romština nemá ypsilon, používá jen měkké i. Také jí chybí střední rod, má jen mužský a ženský (o foros – mužský rod = město – střední rod). Pádů má více než čeština, užívá osm pádů významových a jeden nepřímý pád. Intonace je odlišná, přízvuk bývá obvykle na předposlední slabice. Navíc má romština přidechové hlásky čh, kh, ph, th. (Pokuta, 1992) Když se nedodrží správná výslovnost, dochází zbytečně k chybám, např. čorel – krást, čhorel – lít, sypat, koro – slepý, khoros – džbán.

Jedno romské slovo má v češtině více významů, např. baro = velký, dlouhý, vysoký a oni je pak v češtině od sebe špatně rozlišují. Dále třeba slovo kaj znamená kde, kam a oni potom používají v češtině špatný pád nebo sloveso, např. „kde šel“, „kam je“, „šel venku“. Slovo tajsa = včera, zítra, podle slovesa se pozná, kdy se událost stala, slovo džal = jít, jet, anel = přinést, přivést („on mě přinese domů“).¹ Některá slova romština vůbec nezná nebo se vyjadřují jinak, opisem. Romský bezpředložkový ablativ se vyjadřuje v češtině genitivem, před kterým se většinou užívá předložka „od, z“, např. „já jsem tři roky mladší od své sestry“. V češtině se po číslovkách od pěti nahoru, po neurčitých číslovkách a po slovech typu moc, hodně užívá 2. pád, v romštině první „bylo tam moc auta“. (Pokuta, 1992)

Velkou roli hraje pro Romy neverbální komunikace. „Domluví se gestem, intonací, držením těla. Slova někdy slouží jen k odvedení pozornosti a ukrytí významu. Rom dá najevo, že udělá něco jiného, než řekl, ale ta zpráva je mimoverbální, někdy mimosmyslová. Vnímá ji ten, kdo to umí. Kdo ne, říká, že jsou Romové nespolehliví, prolhaní apod.“ (Rous, 1997, s. 6)

¹ Autorčina znalost romštiny

U nás a na Slovensku Romové romsky většinou rozumějí, i když rodiče na děti mluví mnohem méně romsky než dříve. Děti neumí dobře romsky, ani česky. U nás se používá romská modifikace češtiny, tzv. etnolekt, který znesnadňuje správnou znalost českého jazyka. (Rous, 1997) Díky špatné znalosti jednotlivých jazyků, malé slovní zásobě a rozdílností v jazycích se Romové dopouštějí častých chyb, které vedou ke komunikačním neshodám na úřadech, v práci, při běžné komunikaci.

1.3 Rodina, výchova

Pro Romy rodina nejsou jen rodiče a děti ale celé rozvětvené příbuzenstvo, stovky lidí. Příslušnost k rodině, k rodu je pro ně tou největší hodnotou, znamená bezpečí. Všechno dělají pro přežití rodu, nejde jim o prestiž. Není pro ně důležité přiznat romství, ale důležitá je síla rodu (Mingurovci, Jalošovci,²...). Jsou šťastnější, čím víc dětí mají. Děti, někdy i dospělí, mezi sebou často nerozlišují příbuzenský vztah, např. bratr od bratrance. „Rom si je vždy vědom své příslušnosti k rodině a k rodu (kastě) [...] Komponenty tohoto vědomí jsou úcta ke starším členům rodiny, péče o děti patřící k rodině, starost o bezmocné členy rodiny a upřednostňování všech členů rodiny, a to na úkor ostatních, kteří nejsou členy rodiny. Příslušníky jiných rodů a jiných etnických skupin nepovažuje Rom za sobě rovné a podle toho s nimi i jedná.“ (Sekyt, 2003, s. 3) Romská skupina je rozdělena do kastovních skupin. „Postavení rodiny v romské komunitě je určováno nikoli sociálním nebo společenským postavením v majoritní společnosti, ale [...] způsobem obživy rodiny a rituální čistotou rodu.“ (Balabánová, 2003, s. 5)

Sami Romové sebe dělí do dvou velkých skupin: čisté - žuže a nečisté - melale. Příslušnost v těchto skupinách se dědí a vymanit se ze skupiny melale lze jen sňatkem s příslušníkem druhé skupiny. V těchto skupinách se postavení rodin dělí podle řemesla. Nejvyšší postavení mají rodiny hudebníků a obchodníků (lavutáři a lovari), naopak nižší postavení mají košíkáři. Neshody mezi těmito skupinami jsou normální, my jim většinou nerozumíme. „Bariéra mezi hlavními dvěma skupinami je nepropustná“ (Balabánová, 2003, s. 5), nesednou spolu například za jeden stůl, štítí se jídla, které připravila druhá skupina. Odstup mezi jednotlivými skupinami bývá větší než ve vztahu k majoritní společnosti. (Balabánová, 2003)

² Skupiny žijící v Brně

Tradiční romskou rodinou tvoří tedy více generací, větší počet nukleárních rodin, které mají společného předka. Na příbuzenstvu jsou často sociálně závislí. V rodině platí hierarchické uspořádání, mezi členy rodiny je vysoká soudržnost a solidarita. (Sekyt, 2003) Starší lidé mají největší úctu, žena má nižší postavení než muž. Nejnižší postavení má přivdaná žena, která bydlí u rodičů manžela, „její vážnost roste s věkem a s počtem dětí“. (Rous, 1997, s. 9) Děti jsou největším bohatstvím. (Rous, 1997) Láska v rodině je nejvyšší uznávanou hodnotou, zejména mezi matkou a dětmi. Láska k dětem bývá hodně pudová, sebekázeň a obětavost je menší. První dítě mají v nižším věku (v šestnácti), hodně matek je nezralých a dávají přednost svým touhám před výchovou dítěte. Romských dětí v dětských domovech přibývá. (Rous, 1997)

Výchova v romských rodinách se od naší gadžovské liší. Učí se samočinně, tím, co vidí u druhých. Nikdo jim nepřikazuje, nevysvětluje. Dítě vyrůstá v širší rodině s větším počtem sourozenců. Kromě starání se o své mladší sourozence nemají žádné povinnosti. Neexistuje žádná pravidelnost, pevný režim dne. Dětem je ponechána volnost. Berou si, co chtějí, nemusí si říkat ani o jídlo, berou si ho sami. Uvaří se jedno jídlo na den a každý jí, kdy chce. Matka a nejstarší dcera se stará o výchovu malých dětí a o domácnost. O novorozeně se stará matka, po narození dalšího dítěte přebírá péči o batole nejstarší sestra. Otec rodiny se stará o obživu. Děti už v dětském věku jsou zasvěcovány do rodinných problémů. Brzy dospívají. Rozhodování je společné, ale hlavní slovo má nejstarší Rom. Neklade se důraz na samostatnost, nejsou vedeny k vlastní zodpovědnosti, žádná individualita. Vychovávají děti k přežití, tzn. malé dítě neumí postavit věž z kostek, ale pozná hliník a železo. Přestane-li žít jedinec ve své rodině, komunitě, přestává být Romem. (Rous, 1997, Sekyt, 2003, vlastní zkušenost)

1.4 Náboženství, rodinné obřady

„Náboženství je symbiózou křesťanství, pověrečných představ původem snad z Indie, a lidových zvykových úkonů místních obyvatel.“ (Rous, 1997, s. 16) Romové se hlásí k tomu náboženství, které převažuje v tom prostředí, kde žijí. (Davidová, 1995, Sekyt, 2003) Nejvíce asi ke křesťanským církvím, dnes i k letničním hnutím a sektám. Víra není založena na lásce, ale na strachu z porušení příkazu a trestu, spojena i se strachem ze smrti a mrtvých. K Bohu mají vřelejší vztah. Boha vnímají jako někoho mocného, silného, dobrého a hodně trestajícího. Tvrdí, že Bůh Romy trestá víc než druhé. Víra v uhranutí je silná, projevuje se bolestmi hlavy, vyrážky. Často přísahají a

zaklínají (ať umřu,...) sebe i druhou osobu. Tomu nepřikládají vždy velkou váhu. Jsou dost pověřčiví. Mula (duch zemřelého) viděl každý Rom i dítě. (Rous, 1997)

Do kostela chodí nejčastěji kvůli křtu a pohřbu, kvůli svatbě jen ojedinelé. Křest považují za magickou funkci vody a ohně, nechávají dítě křtít z důvodu, aby nebrečelo a bylo zdravé. Kmotr bývá někdo z rodiny, ten musí dítěti koupit výbavičku a zaplatit část hostiny. Pokud je kmotr gadžo, nemá tolik povinností a není v takové úctě jako kmotr z vlastní rodiny. Pravidelná účast na mši je problém. Za silný projev Boží přízně považují žehnání. Nauku církve znají málo. Kněz má autoritu automaticky, celibát nechápu. (Rous, 1997) Cefferino Jiménez Malla je blahoslavený španělský mučedník, kterého uctívají u nás i ve světě.

Rodinné obřady provází velká hostina. Pokud nelze hostinu provést, obřad odloží, to se týká například křtu. Mezi největší události patří narození dítěte, křest, romský sňatek tzv. mangavipen, smrt a pohřeb člena rodiny.

Romské matky opouštějí porodnici po porodu dítěte a po několika dnech si narozené dítě z nemocnice vyzvednou. Každá matka po jeho narození vykoná magický rituál, např. do peřinky pod hlavičku dají kovový předmět (k odvrácení moci zlého ducha) nebo celé tělo namažou mateřským mlékem, aby bylo dítě silné a zdravé. Na novorozence moc nemluví, považují to za zbytečné, více se dotýkají. (Balabánová, 2003)

Dětem dávají většinou přezdívku nebo dvě jména, př. v rodném listě je napsáno Hana, volají na ni Natálo nebo přezdívka Šuko (hubený), vlastním jménem Dušan. Druhé oslovení nějak to dítě charakterizuje. Volí se třeba jméno nějakého předka, kterého si všichni vážili. Já pravá jména dětí ani moc neznám, oslovuji je přezdívkou nebo druhým jménem, tak jak se mi představili. Přezdívky jsou nesčetné, často používají: Mačo (Ryba), Thulo (Tlust'och), Cikni (Malá), Kalí (Černá), Kaío (Černý), Čhavo (Chlapec). „Původnějším smyslem druhého jména bylo ukrýt svou identitu před světem nečistých sil, do kterého patřily i nemoci.“ (Rous, 1997, s. 4)

Mangavipen je romský sňatek, který má svá pravidla. Průběh obřadu: dohoda rodin, pití alkoholu z ruky partnera a hostina. Našima očima žijí jako druh a družka, u nich jsou po tomto obřadu právoplatní manželé. U Olašských Romů ještě stále rozhoduje otec, za koho se dítě provdá či ožení. Neuposlechne-li, je exkomunikován.

Romové věří na masivní zmrtvýchvstání, kremaci odmítají. Od úmrtí zesnulého až do jeho pohřbu vartují, tj. pláčou, pijí a to vše v úctě k tomu zemřelému, ve dne i

v noci. Do rakve dávají oblíbené předměty zesnulého. Věří na tzv. mule = návrat duše zemřelého. Dodržují dobu smutku, výjimku tvoří lavutáři.

1.5 Hygiena, zdraví, bydlení

Romové se dožívají nižšího věku, což je dáno způsobem života, životosprávou. Mají méně pohybu, preferují sedavý způsob života, fyzické práce jsou často jen jednorázové kopání. Svoje zdraví zhoršují navíc kouřením a užíváním drog (často čichají toluen). Lékaře navštěvují často, důvěřují jim a hodně se jich bojí. Léčbu dlouhodobých nebo chronických nemoci zanedbávají. Nejsou zvyklí na pravidelnost, mají potíže s aplikací inzulínu nebo s podáváním časovaných léků. Často se u nich objevují vši, zkažené zuby, svrab, diabetes mellitus, žloutenka typu A, rakovina plic. Práh bolesti mají snížený. Pokud je někdo z rodiny hospitalizován, příbuzní ho litují a ve velkém počtu v nemocnici navštěvují. Jsou ochotni kvůli němu jet i několik kilometrů. Všichni ho chtějí vidět, mají strach, že zemře. Pokud to jde, nechávají své příbuzné umírat doma.

Romové bydleli i v Indii na periferii a bydlí tak často i dnes. Dříve žili ve stanu, který si převáželi, polozemnici, chatrči. (Rous, 1997) Dnes bydlí v chatrčích (Slovensko), bytech, domech, ve vozech (Francie). Obývají většinou byty nižší kategorie, které jsou menší, než by potřebovaly jejich velké rodiny. Jsou to často nejhorší byty, bez vody, bez elektřiny, bez splachovacího WC, bez koupelny, někdy bez nábytku. Uvnitř bytu mají většinou čisto, co je pod okny a ve dvoře považují za cizí.³ Mezi obydlím se vyskytují výkaly, někde závadná voda, nedostatek stravy, špinavé oblečení, nepřevlékají se do jiných šatů na spaní a na ven.⁴ Společné prostranství domu je špinavé, jsou pomočené zdi, v odpadkách kromě běžného smetí jsou i potraviny (to vede k výskytu hlodavců). V jednom bytě jich bydlí moc. Časté oslavy a hádky ruší okolí, řeší se to sestěhováním Romů do jedné ulice, čtvrtě a to pak tvoří ghetto.

³ Vlastní zkušenost

⁴ Poznatky z konferencí (CCIT)

1.6 Vzdělání

Vzdělání Romové nepovažují za důležité. Chybí jim motivace ke studiu a vystudované vzory přímo v rodině. Čtyřletý kluk ve školce mi řekl „až budu velkej jako tata, nebudu nic dělat a budu se dívat na televizi jak on“. Výchova v rodině není dobrou přípravou do školy. Předškolní zařízení navštěvují děti zřídka, v první třídě pak mají velké potíže s pozorností, s češtinou, s pochopením toho, co od nich učitel vyžaduje, s držetím pera atd. Mají dobrou vizuální paměť, v hudbě a tanci jsou moc dobří.

Ve škole mají děti špatné výsledky. Za důvody neúspěchu učitelé považují neznalost vyučovacího jazyka, omezenou slovní zásobu, děti jsou podle nich nesoustředěné, nevytrvalé, nepíší domácí úkoly, nerozumějí jejich výkladu, nudí se a mají častou absenci. Rodina dětem s učením a domácími úkoly nepomáhá (s touto pomocí ale škola automaticky počítá).

Před vzděláním má přednost rodina, to vede i k častým absencím ve škole. Když rodiče například chodí po úřadech, starší sourozenci z důvodů hlídání mladšího sourozence do školy nejdou. Také neopouštějí kvůli studiu své rodiny (téměř neexistují pobyty na internátě či kolejích).

1.7 Zvyky, zvláštnosti, zajímavosti

Nejvyššími hodnotami je láska v rodině, zdraví, úcta, peníze, hmotná úroveň a hudba s tancem. Neuznávají psané slovo, vzdělání. (Rous, 1997)

Romové nejsou vytrvalí, mají slabou vůli. Rychle se pro nějakou věc nadchnou, ale nadšení rychle vyprchá. Nejsou vedeni k samostatnosti, rozhodování je společné i u dospělých. V majoritní společnosti je dítě vedeno k samostatnosti v sebeobsluze, v rozhodování a myšlení, romské dítě tak vedeno není. Jsou citliví na jakoukoliv nespravedlnost. Často lžou nebo se něčím chlubí. Cítí se méněcenní. Bezpečně se cítí ve své skupině, sami mají strach. Základní dovedností je uniknout před nebezpečím, vyhnout se mu. (Rous, 1997, vlastní zkušenost)

Romové mají jiné pojetí času, uznávají přítomnost tady a teď, minulost a budoucnost neexistuje. Čas odvozují od konkrétních událostí, které se v životě odehrávají. S tím pak souvisejí potíže hospodaření s penězi. Špatně se orientují podle hodin. Na domluvený sraz nejsou většina z nich schopni dojít přesně, spíše přijdou o

hodinu dřív nebo později. Jsou nespolehliví. Dobře se orientují v prostoru, ale nedokážou ho správně popsat, zaměňují si pojmy nahoru x dolů, dopředu x dozadu. Změně se rychle přizpůsobí. (Rous, 1997, vlastní zkušenost)

Vztah k věcem mají odlišný, všechno je všech, nelpí na věcech. S druhými se rádi podělí, jsou štedří. Cizích věcí si neváží, půjčené věci ničí. Kradou, zvláště v cizím prostředí. Nepovažují za zločin okrást gadža. Dnes už neplatí ani romské přísloví „Rom Roma neokrade“. Vypůjčené peníze nevracejí. Když jsem začínala pracovat mezi Romy, chtěla jsem jim pomoci z jejich dluhů. Přemluvila jsem jednoho svého kamaráda, který si vydělává pěkné peníze. Když nechtěli dlužníkům povolit splátkový kalendář k splácení dluhů, půjčili jsme jim za domluvených podmínek (jako například výše měsíční splátky) peníze my. Jen jedna rodina vrátila vše do koruny, ostatní spláceli tak první dva měsíce. Někteří z nich se za to stydí, nepozdraví nás. Druzí s námi mluví, jako by se nic nestalo a dokonce si chtějí půjčit znovu. Oni mezi sebou se o vše dělí, dokonce i o výplaty. Jeden mladý romský táta přestal pracovat jen proto, že když se podělil s ostatními o svou výplatu, tak měl méně než by dostal z úřadu práce. Nemusel, ale rodina má přednost, on se rozdělí. (Rous, 1997, vlastní zkušenost)

Stydí se za nedostatky v domácnosti, oblékání, stravě. Dítě bez svačiny raději nejde do školy. Jídlo na talíři nedojídají, považují to za neslušnost (i u hosta). Nejí potraviny, které upadly na zem. Zbytky jídel se neohřívají, nenechávají do druhého dne, ale vyhazují. Není povolené jíst maso z psů a koní. Ten, kdo ho jí, je označen jako „degeš“. Dotýkat se cizích odpadků je pro ně tabu. Doma mají čisto, před domem a na dvoře končí vše, co nepotřebují. (Rous, 1997, vlastní zkušenost)

Myšlení je konkrétní a impulsivní, abstraktní myšlení chybí. Problémy řeší, když už je pozdě. Například dluh na nájemném začnou řešit, až se o něm mluví a je z toho ostuda. Za skutečné považují to, co si dokážou představit. Bývají to často i neskutečné události, které reálně neexistují a které si ale dovedou představit a ztotožnit se s nimi. Jako skutečnou realitu vykládají sny. Ten, kdo má „nervy“, je omluven za to, co dělá. Mají zvýšenou hlasitost hlasu, druzí se domnívají, že po sobě stále křičí (např. v MHD). (Rous, 1997, vlastní zkušenost)

Neexistuje odložení požitku. Ve výchově majority platí, že za určitou práci, snahu, dobrou známku, dítě něco dostane. Něco za něco. U Romů to neplatí. Jsou nevypočitatelní. Rom se v kolektivu přizpůsobí, ztotožní s jejich rozhodnutími, ale objeví se jeho rodina a okamžitě přejímá rozhodnutí rodiny a rezignuje na osobní výhody, bez udání důvodu vše ruší. Jakákoliv individuální činnost je podezřelá. Nemají

ve zvyku děkovat a prosit. Svou vděčnost vyjádří nějak jinak, úsměvem, pozváním na kávu, atd. v romštině slovo „děkuji“ není, užívají termín „palis kerav tuke“, což znamená „příště udělám já tobě“. Dar dívky považují za vyznání lásky. (Rous, 1997, vlastní zkušenost)

1.8 Romství

Doktor Sekyt se ve své publikaci zabývá tím, kde romství vzniká a je-li překážkou v naší majoritní společnosti. Sám nehodnotí, zda je romství samo o sobě pro Romy a pro majoritní společnost pozitivní či negativní. Charakteristikou romství je znalost některého dialektu romštiny, uspořádání rodiny, kulturní návyky, jejich hodnoty, jejich výchova, pověry,... (Sekyt, 2003)

„Romství je vlastnost, kterou jedinec získává tak, že se narodí a vyrůstá v romské rodině, a že se ztotožní s její hodnotovou orientací. Romství je možno ztratit, např. dlouhodobým pobytem v dětském domově, odmítnout např. dobrovolnou vlastní asimilací s majoritní společností, nelze je však snadno získat např. přiřazením, přivdáním či pouhým přihlášením k romství. Je možno si je osvojit pouze částečně, ovšem za cenu naprostého vzdání se vlastních kulturních vzorců a bezpodmínečného přijetí kulturních vzorců Romů. [...] Nepřehlédnutelnou stránkou romství je [...] od majoritní společnosti zcela odlišný průběh individualizace jedince, systém skupinové (rodinné) solidarity a vzájemného sociálního zabezpečení.“ (Sekyt, 2003, s. 3)

Nejdůležitější součástí romství je vědomí své příslušnosti k rodině a k rodu – to je dětem vštěpováno už od útlého dětství. (Sekyt, 2003) „Romská rodina si své členy žárlivě střeží a neakceptuje osobní vzestup jednotlivce, pokud by mohl znamenat omezení solidarity k rodině. Rodina na svém členu totiž nepožaduje jen podíl na plodech jeho práce, ale i téměř všechn jeho volný čas. Nelze se zúčastňovat všech rodinných záležitostí a současně např. studovat. A navíc výsledek (výtěžek) každé iniciativy jednotlivce se po solidárním rozdělení s celou rodinou rozmělní a ztratí. To podlamuje každou osobní iniciativu již v samém začátku. V rodině je každá individuální činnost podezřelá.“ (Sekyt, 2003, s. 7)

Ten, kterého z rodiny vyloučí (např. nepřijme někoho ze své rodiny, neúčastní se rodinné oslavy, dá přednost škole před rodinou,...tzn., že už se postupně vyčleňuje), přijde o materiální i duševní podporu rodiny. Většinová společnost má za zlé

vystudovaným Romům nebo těm, kteří získali nějaké postavení, že se od svých rodin vzdalují. Ale ono je to často obráceně – rodina se vzdaluje od nich. (Sekyt, 2003)

Samozřejmě, že sem patří i vše ostatní (výchova, náboženství, zvláštnosti, ...), co už bylo popsáno dříve. Výsledkem výchovy dítěte u majoritní společnosti je osobnost vybavená svědomím a charakterem, které si osvojilo jako hranice pro svá budoucí rozhodování. (Sekyt, 2003) „Romská výchova v romských rodinách vychovává jedince na rodině celoživotně závislé, materiálně i psychicky, brání jejich individuaci a osamostatnění. Výsledek této rodinné výchovy je nazýván romství a je Romy považován za to nejcennější, co mají. Všechny prvky romské kultury jsou v tomto romství obsaženy a tvoří nedílný komplex.“ (Sekyt, 2003, s. 13)

Dnes je kladen důraz na úspěch. Dnešní člověk, aby byl úspěšný, musí být vzdělaný, samostatný, sebevědomý, spolehlivý, vytrvalý, dobře pracovat, být flexibilní a nezávislý na druhých, spolehlivý, umět komunikovat a hospodařit s penězi, musí dodržovat zákony a společenská pravidla. Romství je většinou v rozporu s těmito vlastnostmi. (Sekyt, 2003)

„Pro průměrného gádže je dnes Rom stále více v podstatě jen snědý asociál, jemuž nelze důvěřovat, od něhož je nutno očekávat hlavně násilí, lež a krádež, člověk na jedné straně mazaný, na druhé straně dětinský, neschopný plánovat a dbát na vlastní dlouhodobý zájem, nevzdělaný, nespolehlivý, líný, špinavý a požívačný primitiv.“ (Říčan, 1998, s. 91)

Historie se podepsala na sociálním vyloučení Romů. Nedůvěra Romů k majoritní společnosti stále roste. Velké události 20. století, které mají vliv na postavení romské komunity: vyvraždění Romů v koncentračních táborech, násilné přesídlení ze slovenských osad do českých průmyslových měst a ztráta práce díky tržní transformaci. Po roce 1989 získali Romové, jak píše Říčan, svobodu, nové možnosti, ale nedokázali jich využít. Romy to vedlo k větší nezaměstnanosti, byli více medializováni, bylo jednodušší se dostat ke drogám, ke gamblerství. Mezi největší problémy sociálně vyloučených Romů patří nedostatečné vzdělání, nezaměstnanost, kriminalita, nevyhovující bydlení, závislosti, dluhy, prostituce a rasismus, nepřijetí od okolí. (Rous, 1997)

Většina Romů žijících v sociálně vyloučených lokalitách má jen základní vzdělání. Děti znají model rodiny, kde rodiče nemají vzdělání, motivace a vliv rodičů pro další vzdělávání chybí, není pochopena důležitost dalšího studia. Z nízké

kvalifikace a z dalších příčin jako nespolehlivosti, dělení o výplatu se objevuje problém nezaměstnanosti. Ne všichni Romové nechtějí pracovat. Znáám spoustu těch, kteří pracovat chtějí, dokonce mají i vysokoškolské studium, ale zaměstnavatelé je odmítají. Po telefonické domluvě si romský táta našel práci, dostavil se na předem domluvenou schůzku a místo najednou nebylo. V jednom případě mu dokonce šéf firmy řekl, že ho nevezme pro jeho pleť. Této upřímnosti si Rom vážil.

Nezaměstnanost přináší další problémy. Objevuje se kriminalita jako loupeže, krádeže, výtržnictví. Rodiče posílají děti krást železo, mladé dívky šlapat chodník. Rodiče si půjčují peníze, které nejsou schopni splácet. Rostou dluhy nejen na nájemném. V naději rychlého získání peněz propadají gamblerství. Jsou závislí na návykových látkách, alkoholu, tabáku už od nízkého věku i s vědomím rodičů, drogách (nejčastěji toluen).

Romové patří mezi skupinu sociálně vyloučenou. Co to znamená? Matoušek tento stav popisuje takto: „Život v chudobě, bez účasti na trhu práce [...], bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti. [...] Příčiny: nízké sebevědomí, nízký příjem, nedokončené vzdělání, nedostatečné sociální dovednosti, špatné duševní i tělesné zdraví, špatné bydlení, vysoký věk, vysoká úroveň kriminality v místě, nefunkčnost rodiny, závislost na návykových látkách, nezaměstnanost, chybějící zdravotní a sociální pojištění aj.“ (Matoušek, 2008, s. 205)

Ne každý Rom je sociálně vyloučený nebo žije v sociálně vyloučené lokalitě. Chudoba, nezaměstnanost, nízký příjem u Romů často vyplívá z nedostatečného vzdělání a z nedostatku dovedností, které jsou nutné u zájemců o zaměstnání. Významnou roli hrají i předsudky a neochota zaměstnavatelů k těmto lidem. Základním cílem sociální práce se sociálně vyloučenými skupinami je posilování jednotlivců, skupin a komunit, aby byli více samostatní a svými aktivitami řešili svou životní situaci.

2 Pastorace a její vztah k sociální práci

Pastorace se dělí na základní a speciální. Základní pastorační činnosti církve jsou liturgie, slovo, služba lásky, společenství (jednota a spoluzodpovědnost). (Ambros, 2002) „Speciální pastorace se zabývá všemi projevy života, které mají nějaký dopad na základní funkce církve. [...] zahrnuje pastorální psychologii, pastorální poradenství, duchovní vedení, zpovědnici, pastorační malých skupin, pastorační okrajových skupin atd.“ (Ambros, 2002, s. 43) Povolán k pastoračnímu úkolu je každý – biskup, laik, rodina, jednotlivá povolání (Ambros, 2002) a je určena pro všechny, děti, mládež, nemocné, staré, cizince,...

Pastorace je dnes chápána v duchu druhého vatikánského koncilu jako působení církve z inspirace evangelia. V užším slova smyslu jsou to bohoslužby, biblické hodiny, modlitební večery, život farnosti. A v širším slova smyslu je to péče o člověka, který je v situaci, s kterou se nemůže sám vypořádat a potřebuje pomoc druhého k jejímu zvládnutí. Je to doprovázení toho druhého, to znamená, že odbornost kvalifikované pomoci nechybí a zároveň se tu neobjevuje žádná manipulace a lhostejnost. Člověk se bere v jeho celistvosti, i v dimenzi víry. (Opatrný, II)

Nejdůležitějším cílem pastorační činnosti je být nástrojem spásy, tento úkol svěřil Ježíš církvi. A dalším úkolem je tedy vše, co vede ke splnění hlavního cíle. (Ambros, 2002)

Pastorační péče může být spojována se sociální prací a obráceně. Jde tu o pastorační v širším slova smyslu. Sociální práce využívá teologických hodnot. Teologie poskytuje hodnotovou orientaci mnohým lidem, kteří pracují v sociální oblasti a řeší různá dilemata. (Křišťan in Bajer, 2008) Křišťan popisuje tři modely vzájemného vztahu praktické teologie a sociální práce:

„1. Sociální práce chápána jako prostředek pastorace – opravdové a důsledné žití křesťanství nutně vede ke starosti o druhého člověka.

2. Pastorální teologie chápána jako prostředek sociální práce – týká se profesních sociálních pracovníků.

3. Pastorální teologie a sociální práce jako disciplíny pomáhající si vzájemně naplňovat své cíle – každá disciplína se soustředí na rozvoj člověka v jeho dimenzi, která je příslušné disciplíně vlastní. Sociální práce se soustředí na sociální dimenzi člověka, teologie na spirituální dimenzi.“ (Křišťan in Bajer, 2008, s. 48-49)

To, co dnes patří do činností sociální práce, dříve konala církev. Láska k bližnímu byla institucionalizována, nároky na odbornost se zvyšovaly. Postupem času se od sebe oddělují praktické skutky lásky k bližnímu, kterých je povinen každý křesťan, od pomoci, která vyžaduje více nějaké specializace. Vznikají instituce i řeholní, které se zaměřují na určitý typ pomoci pro určitou skupinu lidí. A záštitu nad nimi přijímá stát. (Opatrný, 2001)

Ve Směrnici pro pastorační práci s Romů se píše, že pastorační práce s Romů je natolik specifická, že vyžaduje hlubokou formaci těch, kdo se v ní angažují. Navrhuje přeložit i do romských dialektů modlitební a liturgické texty, využít při pastorační práci jejich vztah k hudbě, uznávat odlišnost romské kultury. (Papežská rada, 2006)

„Vy jste v srdci církve“ řekl Romům Pavel VI. při setkání v Pomezii. (Papežská rada, 2006, s. 16)

„V církvi, nástroji Pánova poslání, který je v ní i nadále přítomen, „všichni lidé jsou voláni do nového Božího lidu“ (LG 13). Církev má povolání, aby byla přítomna ve všech národech na zemi, protože Pán bere ze všech pokolení obyvatele svého království, které svou povahou nepochází ze země, ale z nebe (srov. LG 13). Každému člověku se v ní musí dostat přijetí a není v ní místo pro opomíjení a cizotu. Církev se zvláštním způsobem spojuje „s chudými a trpícími a ochotně se pro ně vydává. Podílí se na jejich radostech a bolestech, zná jejich životní tužby a problémy, trpí s nimi v úzkostech smrti“ (AG 12).“ (papežská rada, (2006, podle LG 13 a AG 12), s. 20)

Církev vyžaduje od těch, kdo jsou na misiích: „mají poznávat lidi, mezi kterými žijí, a být s nimi ve styku, aby se oni v upřímném a trpělivém rozhovoru dověděli, jaké bohatství rozdělil štědrý Bůh národům.“ (AG 11).“ (papežská rada (2006, podle AG 11), s. 23) Ti, co pastorační práci, musí o sebe dbát, ne se držet hesla „zapomínat na sebe“. Měli by si být vědomi svých schopností a hranic.

Pastorační práce může být zaměřena na určitou cílovou skupinu, například nemocné, seniory, mládež, rodiny s dětmi, lidi závislé na alkoholu, týrané děti. Základní metodou pastorační práce je rozhovor, mezi další patří například katecheze, četba, poutě, duchovní cvičení. (Opatrný, 2001) Slovem katecheze se podle Katechismu katolické církve (dále jen KKC) rozumí všechny snahy, které vedou k získání dalších učedníků a k uvěření, že Kristus je Boží Syn. Jiné pojetí dle KKC katecheze je výchova lidí malých i velkých ve víře. „Katecheze obsahuje složky: hlásání evangelia (misionářské kázání), hledání důvodů k víře, zkušenosti křesťanského života, slavení svátostí, začlenění do církevního

společenství, apoštolské a misionářské vydávání svědectví o víře.“ (KKC, 1995, §6, s. 16)

Pastorace nemocných a seniorů: duchovní služba v nemocnicích je organizovaná, existuje Evropská síť nemocničních kaplanů. Ve farnostech navštěvují nemocné po domech místní kněží nebo jiný pověřený pracovník, který má povolení podávat svaté přijímání. Pastorace mládeže: velice důležité je, aby mladý člověk věděl, cítil, že ho máme rádi, že nám na něm záleží, že může cítit naše přijetí bez výhrad. Nejednat s ním z pozice síly, ale dát mu úctu. Nechat mladým prostor a nechat je spoluvytvářet. Klást důraz na výchovu zážitkem. Pastorace dospělých: mezi formy této pastorace patří katechumenát, formace spolupracovníků, katecheze volného času, katecheze lidí staršího věku.⁵

Otec poslal na zem svého jediného syna Ježíše, aby hlásal radostnou zvěst nám lidem. Na začátku své veřejné činnosti si Ježíš vybral 12 apoštolů, kterým svěřil poslání církve. V evangeliu sv. Jana se píše: „Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás.“ (Jn 20,21) Služba apoštolů je pokračováním Ježíšova poslání, které trvá dodnes. „Společenskou povinností křesťanů je respektovat a probouzet v každém člověku lásku k tomu, co je pravdivé a co je dobré.“ (KKC, 1995, §2105, s. 521) Evangelizovat znamená milovat. Milovat svého bližního a přát mu to nejlepší, poskytnou mu i potřebné prostředky k tomu, aby byl šťastnější. (Moens, s. 20)

Jan Zlatoústý: „Nic není zbytečnější než křesťan, který se nestará o spásu druhých... Když kvas neprokvásí těsto, je možné ho nazvat kvasem? Neříkej: Já nejsem schopný pohnout druhými. Jsi-li křesťan, není možné, aby se okolo tebe něco nedělo... Tady jde o podstatu křesťanství. Tvrdit, že křesťan nemůže být užitečný druhému, si stejně protičeří, jako upírat slunci schopnost svítit.“⁶

⁵ Poznámky z přednášky P. Mgr. Ing. Jana Zachovala konané na Biskupském gymnáziu v Brně v roce 2006

⁶ Opsáno z nástěnky v jednom slovenském kostele, volně přeloženo ze slovenštiny.

3 Romská situace na Slovensku

Slovenská Republika má téměř 5,5 milionů obyvatel.⁷ Nelze z tohoto čísla spočítat počet Romů. K romské národnosti se v roce 2001 přihlásilo v této zemi 89 920 lidí, ale celkový počet Romů se odhaduje na 380 000 osob.⁸ Romové žijí na celém Slovensku, jednotlivé regiony se počtem liší. Největší koncentrace Romů je v kraji Prešov. V roce 2000 bylo na Slovensku evidováno 620 romských osad, z toho 250 se nachází v prešovském kraji.⁹ Ve Spišské diecézi žije kolem 80 000 Romů. Farností v této diecézi je 176, z nichž v 82 žijí Romové.¹⁰

O pastoraci Romů mají zájem kněží, řeholní komunity i laici. Podporu tito pracovníci mají i od pomocného biskupa, který se s nimi pravidelně setkává, vzájemně se povzbuzují a vyměňují zkušenosti. Cílem pastorače je Romům zvěstovat Krista, jeho pochopit, ukázat jim jeho zájem o člověka a smysl života. „Spolu s tím jim přinášet Boží království, tj. být pro Romy srozumitelným znakem a nositelem Boží lásky vůči nim.“¹¹ Tato práce vyžaduje trpělivost, klade důraz na spoluzodpovědnost, uvědomění si vlastní důstojnosti před Bohem.

Osada je místem, kde je všechno dovolené, pravidla neplatí. Noční klid se nedodrжуje, chybí ohleduplnost. Lidé si neumějí zorganizovat svůj čas a mezi oblíbené fráze patří „nudím se“. Nové chatrče vznikají na cizích pozemcích, za bydlení se většinou neplatí, téměř každý chová psa, za domy se pálí ohně s odpadky. Rodiny žijí v malých bytech ve velkém počtu, jsou nefunkční. Společných věcí si neváží. Osada je silně nemotivující prostředí. Její obyvatelé jsou odříznutí od okolního světa, vůči těm, co žijí mimo ně, jsou často agresivní. (Bešenyeyi, 2009)

Problémy romské menšiny žijící ve vyloučených lokalitách na Slovensku, o kterých nejvíce hovořili zaměstnanci vybraných lokalit: sobecká mentalita, kde člověk nehledá dobro pro druhé, ani za to necítí zodpovědnost. Většina rodičů jsou nevzdělaní, někteří nemají ani základní vzdělání a své děti k dalšímu studiu nemotivují, mnozí

⁷ Štatistický úrad Slovenskej Republiky. [on-line] cit. 18. 11. 2010, dostupné z: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5639>.

⁸ Tamtéž [on-line] cit. 18. 11. 2010, dostupné z: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5639>.

⁹ Tamtéž [on-line] cit. 18. 11. 2010, dostupné z: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5639>.

¹⁰ Pastorácia Rómov v Spišskej diecéze – dokument vzniklý pro potřebu diecéze v roce 2010. Str. 3

¹¹ Pastorácia Rómov v Spišskej diecéze – dokument vzniklý pro potřebu diecéze v roce 2010. Str. 3

necítí žádnou potřebu vzdělávat se. Chybí jim motivace k cílevědomé činnosti, jsou povrchní a nezodpovědní. Z toho plyne další problém nezaměstnanosti, mladým lidem chybí i pracovní návyky. Obyvatelé jsou chudí, někteří trpí hladem, půjčují si peníze od druhých a nejsou schopni půjčky s velkým úrokem vrátit (úžernictví). Lidé propadají různým závislostem, nejčastěji tabáku, gamblerství, lehkým drogám. Některé dívky z důvodu finančního zisku jsou posílány šlapat chodník a ostatní děti krást. Sexuální život je v nižším věku, kolem 13-14 let. Lidé žijí v nevyhovujících podmínkách, některé domy jsou bez vody a elektřiny. Rodiče zanedbávají výchovu svých dětí, chybí jim základní hygienické návyky. V lokalitách chybí možnosti a prostory, kde trávit čas smysluplně. Také je to místo, kde se objevuje neetické a nekulturní chování, výjimkou nejsou časté nadávky a bitky.

3.1 Romové žijící v Toporci

Obec Toporec se nachází na jižním úpatí Spišské Magury, je vzdálená od nejbližšího města Podolínce necelých pět kilometrů. Součástí obce je i kolonie Lengrup, vzdálená od vesnice skoro kilometr. Dohromady zde žije 1823 obyvatel, z toho 575 lidí na Lengrupu. Na obecním úřadě, kde mi poskytli tyto údaje, mě informovali i o počtu domácností – ve vesnici 203 a v kolonii 32, na těchto číslech lze soudit, jaký je počet lidí na jednu domácnost a jde vidět ten nepoměr mezi vesnicí a kolonií. Na Lengrupu jsou jen Romové, ve vesnici je 650 Romů.¹²

Ve farnosti jsou dva kněží (farář a jeden kaplan), kteří mají na starost ještě vedlejší vesnici Podhorany. Já jsem byla poprvé na Lengrupu v roce 1999, tehdy tam působil otec Jožka Č., který byl biskupem pověřen romskou pastoračí. Za jeho působení tam vzniklo orátko, hudební sbor (převážně romský), který zpíval při liturgii, konala se na faře různá společenství formovací i modlící. Nedělal rozdíly mezi Romem a bílým, úplně na každém mu záleželo. Pravidelně navštěvoval i kolonii, chodil zpovídat po rodinách a navštěvoval nemocné. Vychoval několik budoucích formátorů převážně z řad Romů, kteří mu v jeho pastorační činnosti pomáhali. Pomáhal intenzivně hledat Romům práci. Před ním tam od roku 1969 působil Ondrej Porubec, který byl velice přísný, ale lidé na něho rádi vzpomínají. I přes jeho přísnost si většina z nich i Romové plnili náboženské povinnosti. Od roku 2005 v Toporci působí nový kněz, který orátko

¹² Informace z obecního úřadu Toporec

pro děti a mládež zavřel. Na faře se sice schází společenství, přípravy ke svátostem probíhají jako před tím, ale intenzivní práce s Romy, jak probíhala za otce Jožky, se vůbec nedělá. Někteří Romové chodí do kostela jen v neděli z povinnosti a taková „svatost“, která tam před tím velice působila, se vytrácí. Kněz zde nepomáhá lidem řešit jejich sociální problémy, nespolupracuje s jinými odborníky. Pastoraci zajišťuje kněz, sociální pomoc a řešení různých sociálních problémů pracovníci obecního úřadu.

Romům z Lengrupu chybí pravidelnější kontakt s knězem, s nynějším panem farářem nemají takový vztah jako s P. Jožkou, u kterého věděli, že se za ně postaví bude-li třeba. Lidé vědí, že do kostela nechodí kvůli faráři, o to více si nyní uvědomují, jak je důležité mít kněze, který Romům věří. Díky vzájemné důvěře a dobrému příkladu otce Jožky, se spousta lidí snažila žít spořádaným slušným životem a měla práci. Romové dbali jeho rad, které se často týkaly obyčejného života a ne víry. Na Lengrup nikdo kromě úředníků, učitelů a kněze nechodí. Romům jde o vztah, který jim od nich chybí. Ti, co nyní navštěvují Lengrup, tak jen z důvodu pracovního a dle místních obyvatel jim málo rozumějí, nemají zájem s nimi tolik sdílet jejich starosti a problémy. Romové žijí v zajetých kolejkách a nemají chuť se měnit, chybí jim „pohon“, který by je táhl vpřed.

Kněz zpovídá denně 30 minut přede mší svatou, důraz klade na účast na mši. Účast na nedělních bohoslužbách je velká, 80% lidí z vesnice Toporec a 50% lidí z Lengrupu. Do sociálních problémů nezasahuje. Když něco dává, tak všem stejně. Lidé z osady občas přijdou na faru, že se jim zjevila Maria. Pan farář jim na to říká: „Myslíš, že když přijde Maria do Toporce, jde rovnou do osady a na faře se nezastaví? Já jsem s ní mluvil a vím, proč byla v černém. Že málo jíš a nechodíš do kostela.“ Evangelizace po domech ve vesnici probíhá, na Lengrupu jen v těch domech, kde mají zájem. Často bývají spojené s návštěvou nemocných na první pátek v měsíci. Náboženství je ve škole jeden z povinných volitelných předmětů, vybírají mezi tímto a etikou. Kněz vyučuje 22 hodin náboženství týdně, při výuce využívá hraní scének a kreslení. Společenství mladých se schází na faře, společně se modlí a čtou z Písma. Pohřeb neprobíhá v kostele, pokud ten člověk do kostela nechodil. V takovém případě se koná venku před hlavním vchodem.

Přípravy na jednotlivé svátosti probíhají na faře nebo ve škole, liší se podle typu přijímané svátosti. K udělení křtu u miminka musí rodiče přijít na tři setkání na faru.

Pokud je dítě starší a zároveň do devíti let věku, stačí výuka náboženství ve škole, po dovršení devátého roku trvá příprava 2 roky na faře. Příprava na biřmování trvá také dva roky, z toho ten první je hlavně návyk chodit do kostela a uskutečňuje se na faře. Příprava na první svaté přijímání a svatou zpověď probíhá v rámci výuky náboženství ve třetí třídě, podmínkou je zde navíc účast na mši dětí i jejich rodičů. Příprava na svatbu probíhá dle komise pro pastorační, podmínkou je křest a účast na přípravě obou připravovaných ke vstupu do manželství. Svatební hostina probíhá odděleně, zvlášť slaví ženich se svou rodinou a na jiném místě nevěsta se svou rodinou.

3.2 Romové žijící v Lomničce

Lomnička je jedna z romských obcí na východním Slovensku vzdálená 4 kilometry od města Podolínce, který se nachází na trase mezi Starou Ľubovňou a Kežmarokem. Dle údajů, které mi poskytla řádová sestra a zároveň sociální pracovnice na Obecním úřadě, žije v obci 2 300 lidí, z toho je 1300 osob do osmnácti let věku a 719 jich navštěvuje mateřskou a základní školu. Z celkového počtu obyvatel se 75% lidí nachází v hmotné nouzi. Asi patnáct lidí jsou gadžové, starosta je Rom. Tato obec byla původně německou vesnicí, po druhé světové válce se museli původní obyvatelé vrátit zpět do Německa. Prázdné domy obsadili slovenští obyvatelé z blízkého okolí a na okraji vesnice se tvořila romská kolonie. Postupně se začala kolonie rozrůstat a bílí obyvatelé vesnici opouštěli.

Obyvatelé Lomničky jsou nezaměstnaní, bez vzdělání, najdou se mezi nimi i negramotní, žijí v chudobě, v některých domech nemají vodu a elektřinu. Děti i mládež se toulají po ulici, často chybí ve škole, mladí ztrácejí pracovní návyky, nemají denní řád. Někteří neopustí Lomničku a jediný kontakt se světem pak mají přes televizi. To vede k morální i materiální bídě.

Pastorační Romů zde nyní mají na starost dva kněží a čtyři řádové sestry. Dříve do Lomničky dojížděl otec Marián Sivoň, kaplan z Podolínce a o dva roky později se k němu připojil další kněz. Po třech letech dojíždění, v roce 2007, začali rekonstruovat opuštěný zničený dům, který nyní slouží jako fara. Od 1. července 2008 se stala Lomnička samostatnou farností a hned v srpnu se tam nastěhovali dva kněží. Tehdy byl v obci jen obecní úřad, obchod, kostel, škola a školka. V roce 2007 přijali pozvání od paní ředitelky řádové sestry z Kongregace školských sester svatého Františka, které učí ve škole, pracují na obecním úřadě nebo v Nízkoprahovém centru pro děti a rodinu.

Denně do Lomničky z Podolínce dojíždějí, během tohoto roku se chtějí přestěhovat do Lomničky.

Centrum pro děti a rodinu je v obci od roku 2008, registrované dle zákona o sociálních službách č. 448/2008. Centrum nabízí volnočasové aktivity, poskytuje sociální služby a ošetrovatelskou péči. Cílovou skupinou jsou děti a mládež. Jeden z hlavních cílů práce s Romy na Lomničce je ukázat jim jiný způsob života, kde je láska, který funguje. Snaží se je naučit, aby vedli samostatný život, vytváří jim pracovní místa. Nabízí obyvatelům kvalitní, dostupné a efektivní služby za účelem předejití sociálního vyloučení, pracují v rámci komunity.

Za velice důležité považují všichni pracovníci nejen s nimi pracovat, ale i s nimi žít, obětovat jim sebe, svůj čas. Z toho důvodu se sestry chtějí přestěhovat do Lomničky do budovy centra, které nyní dostavují a věnovat se této službě naplno. V Církvi je myšlenka vzniku misijních center, kde by pracovali tito lidé jako misionáři. Když tato centra uzná i stát a budou mít jeho podporu, nemusí si řeholníci hledat civilní zaměstnání, ale mohou se hned věnovat misijní službě.

V Lomničce se intenzivně s Romy pracuje nejkratší dobu ve srovnání s ostatními vybranými lokalitami, i přesto lze vidět posun dopředu. Kněží i sestry je nejen učí o Bohu, ale žijí s nimi a pomáhají jim řešit i sociální potíže. Pastorce jde ruku v ruce se sociální prací. Nelze jim jen pomáhat nebo jen mluvit o Bohu.

Při práci s Romy využívají jejich hudebního talentu, jednou za rok hrají divadlo s tematikou o narození Páně. Kněží je učí o Bohu, hrají s nimi fotbal a pracují spolu všichni na stavbě (dostavba zařízení) a kolem kostela. Řádové sestry učí děvčata hospodařit, vařit. Společně se všichni modlí, některé rodiny jsou zvyklé modlit se hodně i doma, nejčastěji se jedná o modlitbu růžence. Boha si představují jako policajta a jsou extrémně pověřiví. Na nedělní bohoslužby chodí 80% dětí a mládeže, rodiče málo.

Ze svátostí mají Romové nejvíce zájem o křest. Průměrně za rok je přibližně 100 křtů. Od rodičů se vyžadují tři setkání na faře, kde se seznámí se základními pravdami víry. Příprava na biřmování trvá 4 měsíce. Povinná je během ní účast na naukách, které probíhají jednou týdně a trvají zhruba hodinu a půl. Další podmínkou přípravy je svatá zpověď a aktivní spoluúčast na nějaké službě jako například úklid kostela, sekání trávy. Letos se připravuje 200 biřmovanců ve skupinkách po patnácti. Svatba v kostele není

pravidlem. Obvykle uzavírají sňatek, až mají dvě děti, mangavipen vždy neprobíhá. Pohřeb probíhá vždy v kostele a je spojený se mší svatou.

3.3 Romové žijící v Bardějově na Poštárce

Bardejov leží na východním Slovensku, město je známé lázněmi a historickým centrem, kde se nachází bazilika svatého Egídia. Romové ve městě žijí málo, spíše obývají okrajovou část města zvanou Poštárka. Spojení mezi jednotlivými městskými částmi či sídlišti zajišťuje městská hromadná doprava. Žije zde 1000 – 1200 Romů.

Ve městě působí od roku 1987 salesiánská komunita, která na pozvání sestry Atanázie začala v roce 1990 pracovat s Romy. Ze začátku pracovali s dětmi a mládeží venku na volném prostranství, později si pronajali prostory kulturního střediska a za nějakou dobu si tuto zdevastovanou budovu koupili a začali rekonstruovat. Opravená budova slouží jako oratorium, tj. typická salesiánská budova, která slouží k smysluplnému trávení volného času. Zde si místní mohou zahrát kulečnick, stolní tenis, stolní fotbal, zacvičit v posilovně nebo se učit či hrát ve společenské místnosti nebo v klubovnách a dílnách. Vedle budovy se nachází hřiště. Během následujících let zde postavili další budovy, kde se nachází podobné místnosti určené k volnočasovým aktivitám. Mezi odpolední aktivity patří kroužek vaření, tancování, čtení, doučování, pravidelná setkání různých věkových skupin, modlitební společenství. Od roku 2005 jsou salesiáni zřizovatelem základní školy, o rok později se škola spojila s mateřskou školou. Otevřeno je celý den, dopoledne tam probíhá školka a základní škola prvního stupně, odpoledne doučování, volnočasové aktivity a pastore. Salesiáni nabízí místním obyvatelům i zaměstnání ve škole a školce na pozici uklízečky, kuchařky, vychovatele, asistenta pedagoga a v dílnách zaměstnávají stolaře a zámečníky, kteří poskytují služby Poštárce i okolí. Mimo to nabízí pracovní místa pro veřejně prospěšné práce.

Celé toto dílo nese název Výchovno-vzdelávací centrum Dona Bosca. Součástí toho je tedy Základní škola a mateřská škola blahoslaveného Zefirína, kostel blahoslaveného Zefirína, Oratórium a mládežnické středisko svatého Dominika Savia, školící středisko Vysoké školy zdravotnictví a sociální práce svaté Alžběty, ve spolupráci s městským úřadem komunitní sociální práce. Cílem je zabezpečit kontinuitu vzdělání a vytvořit několik pracovních míst. Vše se nese v salesiánském duchu, kde je kladen důraz na prevenci. U dětí, mladých i dospělých se snaží probudit hodnoty jako

víra, spoluzodpovědnost, služba druhým, vzájemné respektování, ochrana majetku. Děti i mládež za svou snahu získávají body a ti nejlepší se pak mohou účastnit několika denního pobytu mimo Bardějov. Desítky místních Romů dnes mají maturitu nebo výuční list, jeden je absolventem vysoké školy. Salesiáni také spolupracují s gymnáziem v Kremnici, kde některé romské děti z Poštárky studují.

Hlavní předpoklad práce s Romy je získat si důvěru. Práce je zaměřena na vzdělávání a výchovu, ale nechybí ani řešení různých sociálních potíží. Ve výchově je kladen důraz na křesťanské hodnoty. Romům dost věří, mezi mládežníky formují budoucí vedoucí. Upřednostňují individuální přístup a menší pracovní skupiny.

Před výukou náboženství hrají hry, pak následuje krátká společná modlitba a dobře připravený výklad. S dětmi píší písemky, přísně se kontroluje docházka, děti mají své sešity, které si pravidelně na výuku musí nosit. V katechezi využívají hudby, tance.

Na Poštárce chodí na nedělní mši zhruba 8% obyvatel, na svátky kolem 15%. Převažuje účast dětí a mládeže. Ve městě jich chodí na mši 1%. Hudební doprovod liturgie zajišťuje místní romský sbor, který hraje převážně romské svaté písně, ale nechybějí ani slovenské a anglické. Tento sbor vydal své CD s vlastními svatými romskými písněmi.

Každý rok se Romové z Poštárky účastní poutě v Levoči a Gaboltove, kde zajišťují hudební doprovod a dle finančních možností pro ně pořádají salesiáni zájezd na poutní místo v zahraničí, na který si účastníci musí velkou část hradit sami.

V zařízení probíhají různá setkání mládežníků, modlících se skupin, setkání rodičů, jehož součástí je vždy krátká přednáška a společná modlitba. Během roku pořádají pro účastníky těchto společenství víkendové duchovní obnovy, při kterých nechybí zábavný program.

Pan farář i řádová sestra, kteří tu s Romy pracují, přiznali, že požadavky k přípravě na přijetí svátosti jsou pro Romy o něco nižší (dle pana faráře stačí 60%) než pro majoritní společnost (100%). Příprava na křest dospělého trvá půl roku (zatím byl jen jeden) a u dítěte stačí jen jedno setkání rodičů na faře. Podmínkou je ale souhlas farského úřadu v Bardějově. Poštárka není farnost, pastorační tam mají na starosti salesiáni.

Na první svaté přijímání se nyní děti připravují ve škole během druhé a třetí třídy. První rok probíhá formou hry, druhý rok se probírá nauka o Bohu, desatero, život Ježíše

Křtění, svátosti se zaměřením na křest, přijímání a zpověď. Do roku 2008 se připravovali na první svaté přijímání žáci vyšších ročníků (8., 9.) a mládež.

Příprava na biřmování trvá dva roky, setkání probíhá jednou týdně a učí se o duchovním životě. Výstupem přípravy je jedna písemná práce (rozdíl od přípravy majority, která píše dvě až tři práce) s duchovním tématem. Dalšími podmínkami přípravy je účast na mši dvakrát týdně a pravidelná zpověď.

Svátost manželství uzavírají později, většinou projeví zájem o tuto svátost během přípravy na křest svého dítěte. Přípravných setkání je patnáct až dvacet během šesti měsíců, záleží na rozhodnutí kněze. Účast na mši se u připravovaných přísně nekontroluje, ale je požadována. Další požadavky mimo pravidelných setkání na ně nejsou kladeny.

Pohřeb probíhá v kostele. Po smrti zesnulého do jeho pohřbu se konají v kostele za něho a jeho živou rodinu modlitby. Tělo zesnulého bývá doma, průvodem se odchází s rakví do kostela, kde je mše a pohřební obřady. Následně je uložen na místní hřbitov.

4 Romská situace v ČR

Při sčítání lidu se v ČR v roce 2001 k romské národnostní menšině přihlásilo 11 746 osob. Počet osob této menšiny je dle kvalifikovaných odhadů mnohem vyšší, v rozmezí 150 000 – 300 000.¹³ V ČR se nenachází typická osada jako na východě Slovenska, ale je zde několik vyloučených oblastí, kde žijí i sociálně vyloučení Romové. Největší osídlení Romů je na severní Moravě, v severních Čechách, ve velkých městech jako v Brně a Praze.

Největší problémy romské menšiny, které zmiňuje Rous (Rous, 1997, s. 12-15) a zpráva o stavu romských komunit¹⁴ jsou nízká vzdělanost, špatné bydlení a nezaměstnanost. Sociálně vyloučení Romové nemají zájem o vzdělání. Prostředí, ve kterém žijí, je k tomu nemotivuje, chybí jim základní školní pomůcky. Často na žádost vlastních rodičů navštěvují základní školu speciální jen proto, že tam jsou nižší finanční výdaje než na běžné základní škole. Romové bydlí v bytech nejhorší kategorie, v bytech je vlhko, plíseň. Většina z nich má dluh na nájemném nebo energiích. Díky nezaměstnanosti nemají zajištěný příjem. Peníze si půjčují od cizích lidí na vysoký úrok, děti posílají krást železo, mladé dívky se živí prostitucí, tátové prohrávají peníze v hracích automatech. Bez vzdělání těžko hledají práci.

4.1 Romové žijící v Brně

V Brně žije 15 - 17 tisíc Romů z celkového počtu kolem 370 tisíc obyvatel.¹⁵ Žijí po celém městě, ale nejvíce v lokalitě nazývané „brněnský Bronx“, často označované „Kalo foros = Černé město“. Do této lokality patří městské části Brno-sever, Brno-střed, Brno-Židenice.

V Brně se nachází několik zařízení pracujících s Romy, zaměřují se na poskytování sociálních služeb a řešení jejich problémů. Jsou to například Muzeum romské kultury, Drom, Společenství Romů na Moravě, IQ Roma servis a Dětský dům

¹³ Vláda České republiky, Národnostní menšiny, Romská národnostní menšina. [on-line] cit. 12. 10. 2010, dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16149>.

¹⁴ Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2008. [on-line] cit. 17. 4. 2011, dostupné z: http://icv.vlada.cz/assets/vydavatelstvi/vydane-publikace/zprava_2008_final.pdf.

¹⁵ Informace z Magistrátu města Brna, Dominikánské nám. 1, Brno

Zábrdovice. Mezi církevní zařízení patří Diecézní charita, Armáda spásy a Petrov, občanské sdružení pro práci s dětmi a mládeží brněnské diecéze – Dětský dům Zábrdovice. Tato zařízení nejsou určena jen pro Romy, služba je nabízena všem potřebným. Většina těchto zařízení se nachází ve stejné lokalitě, o své klienty se však nepřetahují. Naopak klienti vědí, co které zařízení nabízí a sami si vybírají, na koho se obrátí, když hledají pomoc při řešení svých problémů. Mezi nejčastější problémy, s kterými vyhledávají pomoc, patří špatné bydlení, dluhy, hledání zaměstnání a záškoláctví.

Dětský dům Zábrdovice

Petrov - občanské sdružení pro práci s dětmi a mládeží brněnské diecéze je nestátní neziskovou organizací, která staví na křesťanských principech. Pomáhá mladým lidem najít pozitivní pohled na život a vede je k zodpovědnosti. Provozuje mnoho aktivit, jedna z nich je i Dětský dům Zábrdovice (dále jen DDZ), který je určen pro osoby sociálně vyloučené. Má zaregistrované dvě sociální služby dle zákona 108/2006 Sb.: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (klub Asaben). Organizačně i stavebně je DDZ spojen s římskokatolickou farností Brno - Zábrdovice. Děti nepoužívají název Dětský dům Zábrdovice, ale jen pojem fara.

Klub Asaben probíhá v dopoledních hodinách a je určený dětem předškolního věku. Program je stejný jako v mateřské škole, děti se učí základní znalosti, které je nutné znát před nástupem do první třídy. Důraz je kladen na odstranění jazykové bariéry, rozvoj jemné a hrubé motoriky. Pro děti si každé ráno učitelky chodí a po skončení klubu je odvádějí domů. Součástí této služby je terénní práce v rodinách těchto dětí. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM) je otevřeno pět dní v týdnu v odpoledních hodinách, cílovou skupinou jsou děti a mládež ve věku od 6 do 26 let, kteří žijí v sociálně vyloučené lokalitě. V rámci NZDM probíhá doučování, kroužky jako sportovní, sociální, čtení, vaření, praktika, tancování a další. Klienti si v zařízení mohou zahrát stolní tenis, stolní fotbal, kulečnick a pomocí různých aktivit jsou motivováni k lepšímu využívání volného času, ke vzdělávání, hledání zaměstnání. Dospělí se obrací na pracovníky nejčastěji s bytovými problémy a dluhy. Tyto problémy se nedaří řešit. Zbaví se jednoho dluhu a vynoří se další, úředníci často nepovolují zařídit si splátkový kalendář. Pracovníci DDZ pomáhají při hledání zaměstnání nebo lepšího bydlení, doprovází na úřady.

Snaha všech pracovníků je pracovat s celou rodinou nejen s dětmi. Dlouho trvalo navázat vztah s některými rodiči, přes děti se to však podařilo. S rodiči i dětmi se udržuje kontakt i mimo zařízení přímo v jejich přirozeném prostředí. To považují za moc důležité, díky vzájemnému vztahu se dospělí na nás obracejí nejen s prosbou ale i třeba s pozváním na křtiny nebo narozeniny. Mnozí nás považují, že patříme k nim, že jsme jejich a ne cizí. Děti a mládež jsou vedeni k větší zodpovědnosti.

V DDZ pracuje zábrdovický kněz a několik pastoračních asistentek. Jejich činnost je spíše založena na příkladu žitého křesťanství. Společné liturgie se Romové účastní zřídka, rádi čtou s pracovníky Písmo a pak si o tom s nimi povídají, společně se modlí, účastní se katecheze. Práce pastoračních asistentů je více služba lásky než učení o Bohu. Na faře funguje rok společenství romských rodičů, schází se pravidelně jednou za týden, společně se modlí růženec, povídají u kávy o tom, co prožili uplynulý týden a učí se základy náboženství. Děti navštěvující NZDM se celý tento rok učí desatero a letní pobyt mimo Brno je na toto téma také zaměřen. Účastní se každý rok romské poutě na Svatém Kopečku u Olomouce, dříve tam doprovázeli svým zpěvem mši svatou. Díky tomu vznikl překlad ordinária do romštiny, na kterém se několik dětí z DDZ spolu s panem farářem spolupodílelo.

Svátost křtu malému dítěti je udělena, pokud se rodiče nebo alespoň jeden z rodičů dostaví na tři setkání na faru, kde je seznámen se základy víry a desaterem. Příprava dospělého trvá dva roky, o tu zájem není.

Svátost manželství je výjimkou. Pokud někdo projeví zájem, připravuje se dva až tři měsíce. Na naukách se probírá liturgika a mravouka. O pohřeb v kostele moc zájem také není, využívají služeb ústředního hřbitova. O další svátosti jako první svaté přijímání někdy zájem projeví, ale nedodrží délku přípravy.

Rodiče i děti se mají zájem modlit, na společné mše do kostela chodí ojedinele, ale pomodlit se do kostela mimo obřad přijdou rádi. Často vyhledávají kněze a žádají ho, aby je navštívil doma, vykropil jim byt a společně se tam s nimi pomodlil.

4.2 Romové žijící v Ostravě

V Ostravě se nacházejí čtyři lokality, které obývají sociálně vyloučení Romové. Z církevních organizací s nimi pracují Salesiáni a farnost Přívoz. Od roku 1993 funguje Církevní základní škola a mateřská škola Přemysla Pittra, která je zřízena z projektu

ostravské charity. Zřizovatelem školy je od roku 1997 Biskupství Ostravsko-opavské a mezi zaměstnance patří i přívozský pan farář, jejím cílem je umožnit Romům základní vzdělání na normální základní škole ve stejné úrovni jako dětem z majority. Kromě kněze pracují ve farnosti Přívoz s Romy ještě další pracovníci jako Misionářky Lásky sestry Matky Terezy a Paulíni.

Salesiánské středisko volného času Don Bosco je školské zařízení a sídlí ve Vítkovické ulici. Není to v centru vyloučené lokality a většina dětí jezdí do střediska městskou dopravou načerno. Jeho poslání vychází z pedagogiky kněze Dona Bosca, který tuto řeholi v roce 1841 založil. Úkolem je výchova a vzdělání založené na křesťanských principech a na čtyřech salesiánských principech – domov, škola, hřiště, farnost. Realizují čtyři programy: volnočasové, vzdělávací, sociálně – výchovné a pastorační a Somnakuňi famílija. Do volnočasového programu patří různé aktivity probíhající v oratoři střediska jako například stolní tenis, horolezecká stěna, kroužky a pak aktivity pořádané mimo zařízení, to jsou různé jednodenní a vícedenní výlety. Vzdělávací program kromě doučování zahrnuje i formování animátorů a praktikantů. Sociálně - výchovné a pastorační programy vychovávají k víře a k životu v křesťanském duchu. Poslední jsou Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi tzv. Somnakuňi famílija, které jsou registrovány Krajským úřadem Moravskoslezského kraje od konce roku 2009. Tyto aktivity jsou určeny rodinám, které jsou z důvodu nízkého vzdělání nebo nezaměstnanosti v chudobě nebo jsou ohroženy sociálním vyloučením. Služba se snaží zlepšovat životní podmínky rodiny, využívá k tomu odborné poradenství a výchovně vzdělávací činnosti. Pracují s celou rodinou. Dětem a mládeži nabízejí doučování, volnočasové aktivity, preventivní programy. Rodiče učí hospodařit s penězi, pomáhají s výchovou dětí. Pomáhají při volbě povolání, při hledání zaměstnání, nabízejí doprovody na úřady a spolupracují s místními školami, s Technickými službami města Ostravy, které nabízejí různé úklidové práce.

Za hlavní úkol považují někteří pracovníci ukázat těmto vyloučeným Romům principy majority a učit je chápat je a dále motivovat děti na ulici k tomu, aby navštěvovaly středisko a smysluplně trávily volný čas. Do budoucna by zařízení chtělo pořídit karavan, aby i při špatném počasí mohli pracovníci působit na děti a jejich rodiny přímo v místě bydliště a činnost se mohla realizovat častěji a pravidelně. Kněz se snaží navštěvovat pravidelně vyloučené lokality.

Příprava na svátost křtu probíhá na faře nebo přímo u nich doma. Jsou to tři setkání, jedná-li se o křest malých dětí, při kterých se dozví nejzákladnější věci o křtu, dědičném hříchu, desateru a životě Pána Ježíše. Nyní zvažují, jak připravovat větší děti, jaké podmínky nastavit, aby byly pro ně splnitelné.

O svátost biřmování není zájem. V Přívoze je občas nějaký pohřeb, ale pravidlem to není. Na svátost manželství se nyní připravují nějaké páry, všechny už mají děti a připravují se zároveň na křest dítěte. Společných setkání je pět.

Příprava na první svaté přijímání na Vítkovické ulici probíhala před dvěma lety přímo na faře. Tehdejší prvokomunikanty v kostele téměř není vidět. Nyní chtějí rozjet novou přípravu v neděli, která bude spojena i s večerní mší svatou. Očekávají, že se do ní zapojí i rodiče. V přívozské farnosti probíhá tato příprava jedno školní pololetí.

Pravidelné mše probíhají v kostele, po prázdninách zvažují příležitostné mše svaté přímo v lokalitě.

5 Srovnání dle zvolených kritérií

V předchozích kapitolách jsem popsala jednotlivá místa, kde se s Romy delší dobu nějakým způsobem pracuje. Nyní poznatky shrnu a srovnám. Jednotlivá kritéria ke srovnání jako: výběr lokalit, personální obsazení a víra pracovníků, nabízené služby v lokalitách, roky odpracované práce a první výsledky si rozdělím do následujících podkapitol.

5.1 Srovnání vybraných lokalit

Lokality jsou navzájem hodně odlišné. Slovenské vybrané lokality jsou obývány převážně jen Romy a nabízené aktivity jsou určovány jen pro ně. České lokality jsou součástí velkých měst a možnost využít nabízených aktivit, která daná místa nabízejí, mají všichni obyvatelé, ale využívají jich převážně Romové.

Vzdálenost slovenských lokalit od nejbližšího města je několik kilometrů. Jedinou výjimku tvoří Poštárka, která je součástí města, ale nachází se až při jeho úplném okraji, takže do centra to mají místní také daleko. Jedinou výhodou je jen spojení městskou hromadnou dopravou, které je častější než spojení autobusem mezi městy a ostatními vybranými místy. Lomnička a Toporec jsou obce, nachází se tam obecní úřad, pošta, základní školy a mateřská škola, obchody se smíšeným zbožím, hospoda a nejbližší město je Podolíneč. Na Poštárce je škola, školka a dva menší obchody se smíšeným zbožím, vše ostatní je až v centru Bardějova. V žádné z těchto lokalit není zastavárna ani herna, nejbližší je v městě Bardějově nebo v Podolínci.

České vybrané lokality jsou součástí velkých měst, všechny městské výhody a dostupnost městských služeb mají obyvatelé kousek, z vyloučených lokalit se tam dá dojít nebo dojet městskou dopravou. Přímo v lokalitě se nacházejí bary, herny a zastavárny.

Život na vesnici a život ve městě, tak se to na první pohled zdá. Ale v Ostravě ani v Brně sociálně vyloučení Romové městských výhod nevyužívají, na Slovensku zase nevlastní venkovské stavení s dobyt看kem a poli. Na Poštárce, Lomničce a v Toporci bydlí několik velkých rodin, které se vzájemně znají. Mezi obyvateli je i několik starších Romů, kteří jsou v úctě, mají respekt před ostatními a mohou mluvit do problémů, když se nějaké objeví. V Brně a Ostravě bydlí několik rodin, mezi sebou

vědí, kdo ke komu patří, ale víc se neznají nebo se navzájem nesnáší a starší členové rodiny žijí na Slovensku.

5.2 Personální obsazení, víra pracovníků

Na všech místech s Romy pracuje kněz, další pracovníci se dle místa liší. V Bardějově je to řádová sestra, která za nimi denně dojíždí z centra města a salesiáni, kteří s nimi dříve žili přímo na Poštárce, nyní bydlí na jiném bardějovském sídlišti. Počet salesiánů se mění, většinou jsou mezi nimi minimálně dva kněží a spolubratři, kteří jim pomáhají. V Lomničce jsou dva kněží, kteří bydlí mezi nimi a čtyři řádové sestry, které zatím dojíždějí z Podolínce, do budoucna chtějí bydlet mezi nimi. V Brně je jeden kněz a pět pastoračních asistentů, z nichž někteří bydlí na faře v těsné blízkosti vyloučené lokality a jiní se denně dopravují hromadnou městskou dopravou. V Ostravě s nimi pracují salesiáni a pracovníci z přívozské farnosti, jejichž počet nevím a jejich zařízení se nenachází v žádné vyloučené lokalitě.

Na všech místech dávají ředitelé zařízení přednost věřícím zaměstnancům. Považují za důležité, aby v tom nejzákladnějším byli za jedno a stavěli na stejných principech a zásadách. Víra hraje pro ně rozhodující roli a v Ostravě je i podmínkou vstupu do pracovního poměru. Bez víry by někteří tuto práci nedělali, neměla by pro ně smysl. Na vzdělání pracovníků je dle mého názoru větší důraz kladen v naší zemi.

5.3 Služby, činnosti, které lokality nabízejí

Nabízené služby jsou ve všech lokalitách podobné, odvíjejí se od problémů a potřeb lidí, pro které jsou určeny. Problémy jsou ve vybraných místech skoro stejné, i když ve městech se objevuje častěji kriminalita, drogy, závislost na herních automatech a v naší zemi navíc prostituce. Mezi základní nabízené služby patří poradenství, práce v terénu, doprovody. Někteří Romové žádají o pomoc sami, jiným nabízejí služby terénní pracovníci přímo v lokalitách. Dospělí se obracejí na pracovníky s bytovými a dluhovými problémy, s vyplňováním různých formulářů včetně sepsání životopisu. Dle výpovědi jedné sociální pracovnice se nedaří vyřešit jejich velké dluhové problémy, míra rezignovanosti takto postižených lidí je velká, často ani neví, kde se ten dluh vzal a od koho si půjčili. Činnosti neprobíhají jen na faře nebo v zařízení, ale přímo v lokalitě, kde bydlí, často u nich doma. Navázaný vztah s rodiči, kontakt s nimi v jejich

přirozeném prostředí považují já a ostatní kolegové za moc důležitý. Často se doprovází někdo na úřad, hledá zaměstnání a nové bydlení. Přes telefon není těžké si najít podnájem, při osobním kontaktu anebo upozornění na počet dětí je najednou problém a rodiny končí na ubytovně nebo v azylových domech, kde nemůžou žít dohromady s otcem. Doprovody na úřady jsou v Lomničke výjimkou, v ostatních vybraných lokalitách jsou běžné. Účast v zařízeních je podmíněna počasím, v létě je návštěvnost nižší než v zimě. Děti mají největší zájem o projížďky na kole, jednodenní i vícedenní výlety a fotbal. Výše popsané služby jsou nabízeny pracovníky jednotlivých zařízení nebo far, které byly popsány v předchozích kapitolách. Výjimku tvoří obec Toporec, kde tyto služby poskytuje jen obecní úřad, ne nikdo z farního úřadu.

Duchovní služby jsou nabízeny také ve všech vybraných lokalitách. O ty je mnohem větší zájem na Slovensku než u nás. Ve všech vybraných místech je pravidelný pořad bohoslužeb, možnost příprav a přijetí svátostí, návštěvy nemocných, výuka náboženství. V českých lokalitách převažuje zájem o sociální služby, zájem o přijetí svátostí a plnění náboženských povinností jako účast na mši je minimální.

Na Slovensku je na duchovní služby kladen větší důraz, kněží a ostatní pracovníci o nich více hovoří. Při běžném rozhovoru nebo při řešení problémů mluví pracovníci s Romy i o víře a jejich žitém křesťanství. Zdůrazňují jim, že tak jak člověk není schopen žít bez jídla a vody, tak není schopen žít bez Boha, bez modlitby, což je strava pro duši. Sociální život propojují s životem duchovním, neoddělují je od sebe. V českých vybraných lokalitách se více soustředí na službu a málo se hovoří o Bohu a o životě s Ním.

5.4 Roky odpracované práce, první výsledky

Jeden kněz, který dříve působil na Poštárce a nyní je v Košicích řekl, že první výsledky své práce vidí až po patnácti až dvaceti letech. Lidé žijí spořádanějším životem, pochopili důležitost vzdělání a stálého zaměstnání.

Za úspěch pracovníci nepovažují velké věci, ale maličkosti všedního dne, kterých si mnozí nevšimnou, anebo je považují za samozřejmost. Například malý sedmiletý chlapec nekouří a jeho brácha začal až v šestnácti, od velikonoce nám nic neukradli, máma je schopná si odložit část peněz na další měsíc atd. Drobností, kterých vyjmenovali dost, jsou pro ně úspěchem, radostí a povzbuzením. Přiznávají však, že neúspěchy, zrady, zklamání jsou často na denním pořádku.

Za důležité pro budoucnost, pro dobré výsledky nebo co se už osvědčilo, považují:

- Vztah, ten je důležitější pro ně než to, co jim říkáme.

- „Regulérnost a pořádek nám zaručí úspěch. Když respektujeme přesnost a pořádek, pomalu se to dokážou naučit i Romové. Jejich vytrvalost a disciplína je podmíněna naší.“ (Bešenyei, 2009, s. 29)

- Je třeba pracovat s celou rodinou, nejen s dětmi. Na osadě získat děti není problém, ale bez spolupráce rodičů se výchovný efekt nedostaví. Rodinné prostředí je velice silné. Žijí spolu, to má velký vliv.

- Spoluúčast, ale nedělat vše za ně

- Jako prostředek k manipulaci využívají Romové u bílých vyvolání soucitu.

Závěr

Cílem práce bylo popsat a podle zvolených srovnávacích kritérií zhodnotit pastorační zkušenosti v romských komunitách ČR a SR. Předmětem práce byla pastore Romů. V první kapitole jsem stručně popsala charakteristiku Romů, kterou je dobré znát při práci s nimi. Po krátkém shrnutí jsem vysvětlila pojem pastore. V dalších dvou kapitolách jsem popsala mnou vybrané romské lokality a v poslední kapitole jsem je srovnala.

Pastore je součástí sociální práce (mimo obec Toporec), má výrazný vliv na běžný život Romů. Do pastorační činnosti patří slovo, liturgie, služba. To vše ve vybraných romských lokalitách probíhá. Na Slovensku pastore zahrnuje všechny činnosti, zaměřuje se více na slovo a liturgii. Za důležité vnímají společné žití s Romy, být jim stále k dispozici a mít na ně neustálý vliv. Pracovníci žijí důsledněji život víry. V českých lokalitách je více praktikována služba, obětavá láska. Pro všechny pracovníky je víra důležitá, před svatostánkem čerpají sílu do další práce, která pro ně není jen povinností, ale i posláním a službou, kterou jim světil Ježíš. Svým vlastním příkladem chtějí ukázat Romům, že existuje i jiný způsob života, který se neobejde bez starostí, ale nechybí v něm láska a smysl. Každý člověk má svou hodnotu, jedinečnost, je Bohem milován a má potřebu být milován. To platí bez výjimky. I Rom chce být milován a je Bohem milován.

Důležité je přijmout jejich způsob života, a to plně, znamená to žít aspoň nějakou dobu v jejich podmínkách. Tak to zkusili na Slovensku a osvědčilo se to. Církev to i vyžaduje od těch, kdo jsou na misiích, „mají poznávat lidi, mezi kterými žijí, a být s nimi ve styku, aby se oni v upřímném a trpělivém rozhovoru dověděli, jaké bohatství rozdělil štědrý Bůh národům.“ (AG 11).“(papežská rada (2006, podle AG 11), s. 23) Dále je vhodné při pastore využít jejich hudební schopnosti, zpěv a tanec, romský jazyk, hraní scének. Přizpůsobit jazyk k jejich chápání, tím nemyslím, že Romové jsou hloupí, ale vzhledem k jejich omezené slovní zásobě mluvit pro ně srozumitelně a nepoužívat odborná a cizí slova.

Romové touží po lásce a pochopení. I když jejich chování je někdy tak odlišné a pro nás těžko pochopitelné, můžeme s nimi sdílet jejich starosti, ukazovat jim směr v jejich životních potížích a milovat je. Oni se mohou učit od nás a my zase od nich. Oni žijí přítomnost naplno a my mluvíme s kamarádem a zároveň přemýšlíme nad tím,

co bude zítra v práci. Zejména v modlitbě bychom se měli učit žít daný okamžik a nemyslet při odříkávání Otčenáše na to, co uvařím v neděli k obědu. Jedno romské přísloví zní: „Kdyby byl gadžo ochotný učit se od Roma, co je v něm dobré, neučil by se Rom tak ochotně od gadža jeho špatnosti.“¹⁶ Práce s Romy je těžký běh na dlouhou trať, ale má to cenu. Služby jsou rozmanité, ale prioritou je spása duší. A především o to jde v každém středisku.

¹⁶ Přísloví, které používají staří Romové na Slovensku

Vysvětlivky

AG - Druhý vatikánský koncil, Dekret o misijní činnosti církve Ad gentes

DDZ – Dětský dům Zábrdovice

LG – Druhý vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi Lumen gentium

KKC – Katechismus katolické církve

NZDM – nízkoprahové středisko pro děti a mládež

Seznam pramenů a literatury

- [1] Ambros, P. (2002). *Fundamentální pastorální teologie. Pastorální teologie I.* Olomouc: Univerzita Palackého.
- [2] Bajer, P. (2008). Žité křesťanství znamená konkrétní starost o druhého, propojení praktické teologie a sociální práce. *Sociální práce/Sociální práca* , č. 4, s. 48 – 49.
- [3] Bajer, P. (2008). Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům. *Sociální práce/Sociální práca* , č. 4, s. 50 – 53.
- [4] Balabánová, H. (2003). *Neznámí Romové (pracovní materiál)*. Ostrava.
- [5] Bešenyei, P. (2009). *Rómske ticho*. Bratislava: Don Bosco.
- [6] Davidová, E. (1995). *Cesty Romů Romano drom*. Olomouc.
- [7] Fraser, A. (1995). *Cikáni*. Oxford: Blackwell.
- [8] Hübschmannová, M. (1991). *God'aver lava phure Romendar. Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron.
- [9] Moens, J. (1994). *Evanjelizovať znamená milovať*. Nitra: Garmond.
- [10] Navrátil P. a kol. (2003). *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál.
- [11] Nečas, C. (2002). *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc.
- [12] Opatrný, A. (2001). *Pastorační péče v méně obvyklých situacích. Část I.* Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském.
- [13] Opatrný, A. (2001). *Pastorační péče v méně obvyklých situacích. Část II.* Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském.
- [14] Opatrný, A. (2000). *Pastorační péče v sociální práci*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském.
- [15] Opatrný, A. (1996). *Pastorační situace u nás. Analýzy a výhledy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- [16] Pokuta, E. (1993). *Džanes Romanes?*. Brno: Akademie J. A. Komenského.
- [17] Riboldi, M. (2009). Viera v živote Rómov a jej dopad na každodenné správanie. In sborník *konferencia na tému Viera v živote Rómov*. Košice. s. 9-15.
- [18] Rous, J. (1997). *Romové v hľad do problému a možnosti evangelizace*.
- [19] Říčan, P. (1998). *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál.
- [20] Sekyt, V. (2003). *Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor)*.

[21] Papežská rada pro pastorační migraci a lidí na cestách. (2006). *Směrnice pro pastorační Romů*. Praha: Česká biskupská konference.

[22] *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*. (1995). Ekumenický překlad. Praha: ČBS.

[23] *Katechismus katolické církve*. (1995). Přeložil Josef Kolář SJ. Praha: Zvon.

ELETRONICKÉ ZDROJE

[24] <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5639>

[25] <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16149>

[26] <http://www.pastorace.cz>

[27] http://icv.vlada.cz/assets/vydavatelství/vydane-publikace/zprava_2008_final.pdf